

Олексієнко А.М., доцент
Мироненко Н.Г., викладач

Харківська державна академія
дизайну і мистецтв

ТРАНСФОРМАЦІЯ НАРОДНИХ МОТИВІВ У СУЧАСНОМУ ЛАНДШАФТНОМУ ДИЗАЙНІ (НА ПРИКЛАДІ КУРСОВИХ ПРОЕКТІВ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ «ІНТЕР'ЄР І ОБЛАДНАННЯ» ХДАДМ)

Анотація. На прикладі студентських курсових робіт визначаються можливості успадкування народних мотивів у сучасному ландшафтному дизайні. Аналізується взаємодія традицій та новацій в ландшафтному проектуванні. Розглядаються планувальні системи, архітектурний благоустрій, малі архітектурні форми, можливі засоби трансформування народних мотивів.

Ключові слова: ландшафтна архітектура, благоустрій, дизайн-ідея, проектне рішення, народні мотиви, традиції, новації.

Аннотация. Алексеевко А.М., Мироненко Н.Г. Трансформация народных мотивов в современном ландшафтном дизайне (на примере курсовых проектов специализации «Интерьер и оборудование» ХДАДМ). На примере студенческих курсовых работ определяются возможности унаследования народных мотивов в современном ландшафтном дизайне. Анализируется взаимодействие традиций и новаций в ландшафтном проектировании. Рассматриваются планировочные системы, архитектурное благоустройство, малые архитектурные формы, возможные способы трансформации народных мотивов.

Ключевые слова: ландшафтная архитектура, благоустройство, дизайн-идея, проектное решение, народные мотивы, традиции, новации.

Annotation. Olekseenko A.M., Mironenko N. G. The inheritance of folk motifs in modern landscape design (on the examples of course projects of the specialization "Interior and equipment", KSADA). On the example of students course works the possibilities of inheritance of folk motifs in modern landscape design are defined. The interaction of traditions and innovations in landscape design are analysed. Some means in project solutions are investigated: planning systems, architectural equipment with modern amenities, small architectural forms, possibilities of transformation of folk motifs in modern objects.

Key words: landscape architecture, equipment with modern amenities, design-idea, project solution, folk motifs, traditions, innovations.

Надійшла до редакції 25.12.2012

Постановка проблеми. Вирішення складних сучасних проблем великих міст, зокрема формування в них ландшафту, змушує фахівців звертатись до того, що успадкував народний геній. Поява інноваційних, новаторських рішень часто базується на здобутках народних традицій у поєднанні з останніми досягненнями науки і техніки. Звернення до гігантського пласту культурної спадщини, накопиченої народом, дає можливість розширити діапазон композиційних рішень в арсеналі сучасного дизайну. Своєрідним містком, що поєднав минуле з майбутнім, спадкоємність розвитку усього прогресивного у минулому з новаціями сьогодення – є традиції, які базуються на пошуках творців, прагненню поєднати здобутки національної культури з тим, що несе наука, техніка, мистецтво.

Національні традиції, що ще називають «національним колоритом», це живі, постійно змінюючи особливості, які знаходяться в органічному зв'язку з задачами сьогодення. Значення традицій має велике значення, тому що використовуючи це джерело можна досягти подолання штампів, одноманітності у створенні повнокровних образів та форм.

Зв'язок проблеми з важливими науковими та практичними завданнями. За останні роки в м. Харкові багато уваги приділяється роботі з озеленення та благоустрою, завдяки чому воно стає більш красивішим і чистим. В той же час існують чимало занедбаних ділянок, що могли стати знаковими та улюбленими місцями для відпочинку мешканців та гостей міста. У дослідженні аналізуються проектні роботи з ландшафтного дизайну, розроблені на базі важливих природних ділянок міста. Окрім того робота виконана відповідно до держбюджетної теми ХДАДМ, а саме «Методологія інноваційного дизайну в контексті науково-технічного прогресу і глобальної екологічної кризи», а також пов'язана з науково-методичними напрямками досліджень, які ведуться педагогами, аспірантами і магістрами кафедри «Інтер'єр та обладнання».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню питань дизайнерських концепцій, стильових напрямків формування в етнодизайні та етностилізації завжди приділялась серйозна увага, тому що ці проблеми не данина моді, а пов'язані з подальшим розвитком ландшафтного мистецтва. Наукова база, яка стосується безпосередньо вивченню проблеми успадкування традицій у створенні сучасних парків і скверів має доволі широкий спектр досліджень. Треба відзначити наукові праці, які висвітлюють деякі проблеми, пов'язані з напрямком дослідження. До них можна віднести матеріали Гончарівських читань 1994, 1995, 1996 рр., статті Кравця І. «Традиції і пошук», Хан-Магомедова С. О. «Дизайн и некоторые проблемы стилиобразования», монографію Лазарева А.Г., Лазаревої Є.В. «Ландшафтная архитектура». Ці та інші публікації дають підґрунтя для розгляду можливих аспектів проектування благоустрою парків, створенню малих архітектурних форм в контексті проблематики традицій та новацій у ландшафтному дизайні.

Ціль статті. Висвітлення та аналіз можливих засобів у проектуванні сучасних парків, що мають риси успадкування народних мотивів та засобів їх трансформації.

Виклад основного матеріалу. Ландшафтне проектування уявляє собою науково-творчий процес, який утворений у результаті взаємодії та синтезу географії, історії, мистецтвознавства, архітектури та інших складових. Система роботи над проектом має декілька стадій, але найголовнішою є початкова, яка складається з 4-х етапів. На першому – виконання передпроектного аналізу ландшафту, до якого увійшли такі складові: факторна оцінка території, її рельєф, вивчення тримірному простору, виявлення кліматичних особливостей місцевості, визначення цінних природних зон та їх елементів. Другий етап – аналіз композиційних можливостей, візуальний аналіз, визначення головних вимог до конкретного об'єкту, враховуючи існуючий пейзаж та навколишні забудови. На цьому етапі може бути сформоване рішення щодо вибору стилістики проекту, формуються висновки з визначенням переваг ділянки та її недоліків. Третій етап – суто технічна частина роботи – обміри ділянки, нанесення наявних споруд, пішохідних та транспортних магістралей, існуючої рослинності, фотозйомка та начерки з території. Четвертий етап – вироблення концептуального рішення проекту, спрямованого на створення архітектурно-художнього образу, вектори якого можуть бути різноманітними. Серед них багатопланова тематика традицій та новацій, яка порушувалась мистецтвознавцями, фахівцями з архітектури та дизайну. Вони відзначали, що художні твори минулого формували та розкривали суттєві сторони дійсності, були щабелем у матеріальному і історичному розвитку людства. Така спадщина здобуває особливого значення, виходить за межі епохи, об'єктивно розкриває та рухає вперед загальнолюдську культуру.

Об'єктами передпроектних досліджень стало парково-декоративне мистецтво України, ужиткове мистецтво, орнаментальні мотиви. Серед багатьох пам'ятників народної творчості важливе місце належить архітектурі житла, яку О.Довженко назвав «архітектурною проматер'ю притулку людського». З глибокої старини твори народної архітектури донесли до сьогодення елементи, які свідчать про високі художні, господарчо-культурні, моральні ідеали народу. В архітектурі житла український народ досяг значних естетичних звершень разом з гармонійним погодженням різноманітних видів декоративно-ужиткового мистецтва. Окреме значне явище в народній творчості займають вироби ужиткового мистецтва. Орнаментальні мотиви України походять своїми коріннями з місцевої флори і фауни, з релігійних та культурних традицій. На протязі багатотисячолітньої історії створено багато символічних зображень, які несли в собі певний зміст. Під впливом часу орнаментальні мотиви зазнали змін і дійшли до нас дещо трансформованими. Але головне залишилось – це поривання майстрів привнести в основу орнаменту красу природи. Навіть дуже умовні мотиви виникли в

наслідок уважного спостереження існуючих у природі форм. Деякі несуть в собі відображення символічних уяв народу. Так символ «барвінка» уявляє невмируще життя, візерунок «яблучне коло», поділене на чотири сектори уявляє кохання. Дуже часто зустрічається старовинний символ «дерево життя».

В роботі з етнографічними мотивами використовувались композиційні прийоми: «стилізація» – декоративне узагальнення елементів та форм за допомогою умовних засобів створення спрощеного малюнку, об'ємних та кольорових співвідношень; «інтерпретація» – художнє тлумачення натурального зразка різними засобами для створення художнього образу; «деформація» – зміна звичних абрисів природних форм та їх пропорцій з метою надання їм особливого образного звучання; «трансформація» – перетворення, зміна звичного та постійного положення системи елементів, які аналізуються з метою виявлення акцентованої уваги на одному з цих елементів.

Територія міського парку, який отримав умовну назву «Батьківський дім», розташована між проспектом Академіка Курчатова та Окружною дорогою на в'їзді до м. Харкова, має площу 1 га (рис. 1). Вона знаходиться на пагорбі з перепадом висот 10 м. З заходу межує з густим лісовим масивом (дуб, клен), на півдні – з земельними ділянками мешканців селища П'ятихатки, зі сходу – тренувально-спортивною базою дитячого табору «Сонячний» та готелем «Магістраль». В основі образного рішення парку лежить етнічна тематика, пов'язана з українською пісенною поезією та символікою. Головні алеї, які поділяють територію на функціональні та етичні зони асоціюються з життєвими шляхами. Ділянки для відпочинку мають такі поетичні назви як «Батьківський дім» («Родинне гніздо»), «Сімейне вогнище» та «Червона калина». Знаки-символи розкривають поетичні теми, а саме: шлях – рушник, біла калина – весілля, вода – життя, повний глечик – велика родина. Орнаментальне мистецтво алеї, доріжок повинно нести розповідь про радощі та печалі, сімейне вогнище – тепло, життя.

Проектне рішення благоустрою та дизайну малих архітектурних форм скверу, що має назву «Слобожанські мотиви», знаходиться на проспекті Гагаріна, в південно-східній частині міста Харкова (Рис. 2). Одним з важливих факторів, є місцезнаходження поряд з міжнародним аеропортом, що надає йому репрезентативного значення. Площа скверу біля 500 м². Слобожанська культура одна з найцікавіших та багатіших в Україні. Традиції та звичаї цієї землі пролягають з давнин-давен до сьогодення. Архітектурно-художнє рішення ландшафтного середовища виходить з традиційних мотивів декоративно-ужиткового мистецтва. Планування ландшафту, об'ємно-просторова побудова малих архітектурних форм базується на композиційних рішеннях, які мають витоки з народного мистецтва. Загальний простір скверу розподілений на три зони: центральна композиція з газонами вертикального озеленення, керамічними скульптурами, друга – з басейном та виставковими формами, збільшених в масштабі 10:1 відповідно до оригіналу декоративних

Рис. 2. Ескізний проект благоустрою території та дизайну малих архітектурних форм міського скверу «Слобожанське мошви» по проспекту Гагаріна в м. Харків. Вик. ст. 5 к. «Ю» Барзілова А.С. Кер. доц. Олександр А.М., викл. Мироненко Н.Г.

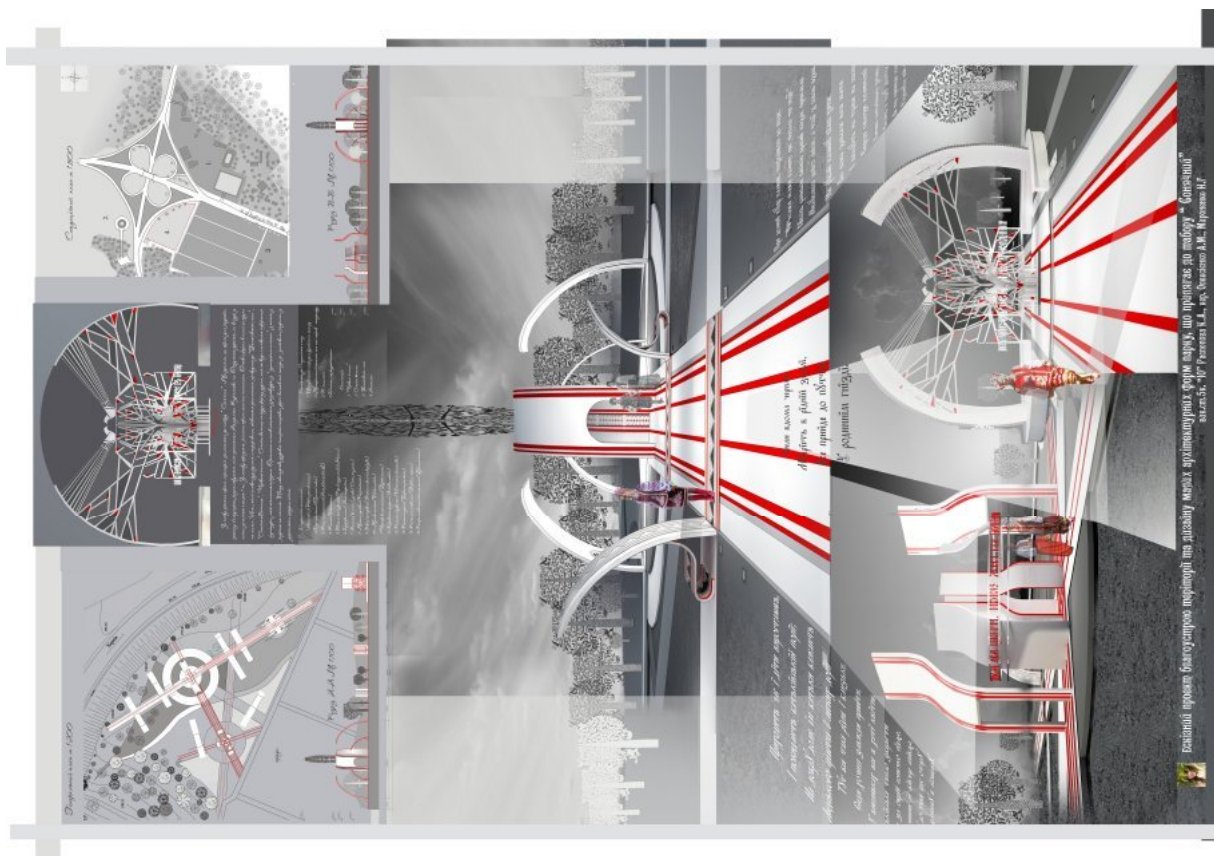

Рис. 1. Ескізний проект благоустрою території та дизайну малих архітектурних форм парку «Батьківська хата» по проспекту академіка Курчатова в м. Харкова. Вик. ст. 5 к. «Ю» Гаглопова К.А. Кер. доц. Олександр А.М., викл. Мироненко Н.Г.

Рис. 3. Ескізний проект благоустрою території та дизайн малих архітектурних форм міського парку «Саржин Яр» в м. Харків. Вик. ст. 5 к. «Ю» Супрун А.О. Кер. доц. Олексієнко А.М., викл. Мироненко Н.Г.

кахлів, квітковими газонами; третя зона – криволінійної форми виставкова територія для керамічної скульптури. Використовуючи такі композиційні прийоми як трансформація, узагальнення, дотепну перебудову мотивів і форм, досягається сприйняття скверу як сучасного місця для відпочинку, в якому людина може спілкуватися з природою, а внутрішній зміст складових ландшафту несе пізнавальне значення. Система формоутворення малих архітектурних форм походить

з мотивів народної орнаментики, а саме плоскі обриси елементів трансформуються в цікаві об'ємно-просторові композиції. Кольорове рішення будується на яскравій гамі творів з кераміки, природних складових, таких як вертикальне декоративне озеленення, композиції з квітів, рослин, кущів, дерев (тополі, калина та інші). Таким чином, все це може надавати приємного і радісного відчуття для відвідувачів.

Проектне рішення території, яка входить до міського парку «Саржин яр» у м. Харкові, має умовну назву «Оберіг». Саржин яр бере початок в Лісопарку від селища П'ятихатки, йде з північного сходу на північний захід до річки Лопань. По низині яру протікає Саржин струмок – права притока річки Саржинки, яка далі через урочище Помірки спускається до Саржиного яру, зливається зі струмком і утворює Комсомольське озеро. Місце знаходження території парку, що проектується, лежить між дамбою через яр по проспекту Леніна, вулицею Отакара Яроша, водним джерелом та комплексом будівель «Харківпроект» (Рис. 3).

Ландшафт уявляє собою галявину, яка оточена двома рельєфними перепадами з загальною площею 1 га. Загальний перепад висоти складає 6 м. Обрана місцевість є популярним місцем відпочинку харків'ян, до того ж є гідрологічним пам'ятником природи. Територію, що підлягала проектуванню, планується перетворити на виставковий центр народної творчості та проведення різноманітних розважально-святкових дій. Основною формоутворюючою системою облаштування парку вибраний «павук-оберіг», який є цікавим і давнім витвором народного мистецтва. Символічне призначення оберегу покликане охороняти будинок, забезпечувати добробут родини. Існує припущення, що образ «павука» є моделлю ідеального всесвіту, здатного вносити гармонію в навколишній світ. Конструкції «павука» формує складну модульну сітку, тому вона могла стати ідеальним вирішенням простору, використовуючи її як єдину впорядковану систему, яка створює відчуття ажурності, просторовості і гармонійності з навколишнім середовищем. Планувальна система має чітку центричну композицію, з асиметричними тематичними ділянками з боків. Загальне композиційне рішення уявляє собою комплекс павільйонів різних за призначенням, об'єднаних між собою містками та переходами, що нагадує казкову квітку. Важливим фактором, який суттєво впливав на проектне рішення був рельєф місцевості, особливо зі сторони проспекту Леніна. В той же час така ситуація додає нестандартного і цікавого прийняття ландшафту. На дворівневому схилі, що відокремлює галявину від проспекту, передбачається застосування системи терасування та різнорівневого зонування. Простір комплексу поділений на такі функціональні зони: оглядову, відпочинку, майстер-класів, торгівельну, виставкову. Нахил ландшафту, що має природне походження, надає можливість розташувати на різних ярусах павільйони. Важливими особливостями проектного рішення можна визначити цікаву роботу з етнографічними прототипами та цілісну композиційну стилістику загального комплексу.

Висновки. Мистецька спадщина живе з покоління в покоління самооновлюючись, відтак вона емоційно сприймається у сьогоdnішній дійсності. Архітектори та дизайнери, звертаючись до традицій народного мистецтва, в першу чергу приділяли увагу на її форми та стилістику. Особливо важливе значення з вивчення народного мистецтва приділяється у підготовці молодих фахівців з дизайну. Прагнучи оволодіти багатством досвіду, що накопичений попередниками, творець прагне переосмислити традиції по-новому, намагаючись виразити характерні ознаки у більш доцільній формі, яка відповідає естетичним вимогам часу. Досліджуючи народне мистецтво визначаються такі поняття як «традиція», «стилізація», «трансформація», які можна визначити головними у створенні художнього образу проектів з ландшафтного дизайну. Тема, яка досліджується, має перевагу серед інших на кафедрі «Інтер'єр та обладнання». Практичне значення проектних рішень, що розглядались у статті, можна у подальшому сприймати як необхідність благоустрою занедбаних куточків міста Харкова, створення територій для громадського відпочинку, особливо в тих місцях, які мають репрезентативну функцію.

Література:

1. Данченко Л. Невмируще джерело. Бесіди про українське народне мистецтво. – К.: Мистецтво, 1975. – 190 с.
2. Дормидонтова В.В. История садово-парковых стилей. Учеб. пособие для студ. по спец. «Архитектура», «Ландшафтная архитектура», «Озеленение городов». – М.: Архитектура. – 2003. – 207 с.
3. Кравець І. Традиції та пошук // ОМ. – 1977. – № 42. – с. 22-26.
4. Лазарев А.Г., Лазарева Е.В. Ландшафтная архитектура. – М.: Феникс. – 2005. – 285с.
5. Матеріали Гончарівських читань 1994, 1995, 1996 рр. Музей Івана Гончара. Інститут підвищення кваліфікації працівників культури, м. Київ.
6. Нефёдов В.А. Ландшафтный дизайн и устойчивость среды. – СПб: Полиграфист. – 2002. – 295 с.
7. Полякова Ю. NEW-ASLA 2010 Professional Awards. Итоги конкурса Американского Общества Ландшафтных Архитекторов //cardeder.ru – Ландшафтный дизайн и архитектурная среда. – 2011 [Электронный ресурс].
8. Сычева А.В. Ландшафтная архитектура. Учеб. пособие для вузов. – М.: ООО Издательский дом «ОНИКС 21 век», 2004. – 87 с.